

Una anàlisi bibliomètrica dels estudis sobre literatura catalana (1974-2003): vers una bibliometria d'estudis d'humanitats en les llengües minoritàries

Versió publicada: Jordi Ardanuy; Cristóbal Urbano; Lluís Quintana. «A citation analysis of Catalan literary studies (1974–2003): Towards a bibliometrics of humanities studies in minority languages». *Scientometrics*, Vol. 81, Núm. 2, (novembre 2009), p. 347-366, DOI: 10.1007/s11192-008-2143-3.

Aquesta versió es pot recuperar a www.springerlink.com.

The original publication is available at www.springerlink.com

Jordi Ardanuy

Departament de Biblioteconomia i Documentació. Universitat de Barcelona. Edifici UB-Sants, C/ Melcior de Palau, 140, 08014 Barcelona, Catalunya.

jordi_ardanuy@ub.edu

Cristóbal Urbano

Departament de Biblioteconomia i Documentació. Universitat de Barcelona. Edifici UB-Sants, C/ Melcior de Palau, 140, 08014 Barcelona, Catalunya.

Lluís Quintana

Departament de Filologia Catalana. Universitat Autònoma de Barcelona. Edifici B Campus de la UAB, 08193 Bellaterra (Cerdanyola del Vallès), Catalunya.

Resum

S'analitza la recerca en literatura catalana a partir de l'anàlisi de citacions dels articles de les revistes més significatives dins de l'àrea de la literatura catalana entre 1974 i 2003. La quantitat d'indicadors i paràmetres qualitius obtinguts mostra l'interès que té la realització d'anàlisi de citacions en àrees cultural i lingüístiques escassament cobertes per l'A&HCI. Respecte la literatura catalana, les evidències mostren que la disciplina té un comportament similar al de les àrees d'humanitats, però que podria estar encara en fase de consolidació donat el baix estoc de coneixement acumulat en forma de bibliografia publicada: no hi ha suficient quantitat de treball publicats.

Introducció

Els estudis bibliomètrics en l'àmbit de les humanitats basats en l'anàlisi de citacions han estat més aviat escassos si es comparen amb els d'altres disciplines [STONE, 1982; HERUBEL, BUCHANAN, 1994; THOMPSON 2002].

Hom suposa que la principal raó es la manca d'eines exhaustives en humanitats equivalents al SCI i en menor mesura al SSCI. Aquesta situació es deu a l'important pes de la tradició d'escriure monografies [WATSON-BOONE, 1994; LINDHOLM-ROMANTSCHUK, WARNER, 1996] i la utilització de les llengües vernacles diferents a l'anglès que tenen una presència poc significativa en el A&HCI [NEDERHOF et al., 1989; CULLARS 1990; URBANO et al., 2005].

Els estudis bibliomètrics específics de literatura realitzats fins ara han abastat principalment llengües amb un important nombre de parlants: literatura en llengua anglesa britànica i/o americana [GLEAVES, 1961; HEINZKILL, 1980; STERN, 1983; CULLARS, 1985; BUDD, 1986; THOMPSON, 2002]; literatura alemanya [CULLARS, 1989]; literatura francesa [CULLARS, 1989]; literatura espanyola [CULLARS, 1990] i literatura italiana [CULLARS, 1990]. Tanmateix no coneixem estudis que s'hagin ocupat de literatures corresponents a llengües amb menys usuaris potencials i que hagin de competir en el seu àmbit geogràfic en llengües més esteses. Aquest és el cas, per exemple del català que aquí abordem.

La literatura en llengua catalana és la pròpia de Catalunya i d'altres territoris que l'envolten (País Valencià, Balears, Andorra, Rosselló i altres indrets més petits). El conjunt de territoris de la catalanofonia se la coneix habitualment com a Països Catalans.

El present treball bibliomètric sobre la producció científica en literatura catalana pretén ser una aportació a un àmbit poc explorat com és el de les literatures nacionals i, en particular, contribuir al coneixement de la dinàmica una disciplina mancada en general d'estudis, bibliomètrics o no. La recerca en literatura catalana s'ha vist condicionada de manera fortament negativa pels esdeveniments polítics i socials viscuts a Espanya durant diverses dècades de la part central del segle XX. Només en els darrers anys, amb la institucionalització a la universitat espanyola de les càtedres de filologia catalana s'ha començat professionalitzar aquest camp d'estudi, i ha començat a existir un stock significatiu de coneixement publicat, analitzat per alguns estudis de conjunt [MOLAS, 2001; DURAN, 2004].

Metodologia

L'absència sistemàtica d'articles sobre literatura catalana en les bases de dades citacions publicades per Thomson Scientific impossibilita una explotació directa de les dades. Per a esmenar aquest dèficit s'ha recorregut a confeccionar *ad hoc* una base de dades de citacions, amb un buidatge manual de 6.109 referències bibliogràfiques.

La selecció del nucli de publicacions periòdiques a ser buidades s'ha basat en un estudi previ que ja va posar de relleu les publicacions més significatives en la disciplina: *Caplletra*, *Els Marges*, *Estudis Romànic*, *Randa*, i *Serra d'Or* [URBANO et al., 2004]. El procés de buidatge ha constatat la bona selecció de les publicacions.

El període temporal, necessàriament ampli per a poder estudiar variacions en la dinàmica de la disciplina, però limitat pels recursos que es podien esmerçar es va establir en 30 anys. L'aparició l'any 1974 d'*Els Marges* i l'any següent de *Randa* van significar la recuperació de les publicacions de recerca en literatura catalana. *Caplletra* no va començar a editar-se fins el 1986, mentre que *Serra d'or*, una publicació més generalista, ho feia des de 1959. La conclusió a l'any 2003 permetia assegurar-ne la disponibilitat completa de la revista, atesa la lentitud de publicació d'algunes de les publicacions buidades¹.

Quant al buidatge de referències, el procés seguit és la introducció d'una a una en la base de dades de totes les citacions que apareixen en cada document buidat, només un cop en cas de reincidència, ja sigui en una llista bibliogràfica final i/o en notes a peu de text, segons el format utilitzat per a documentar les citacions en cada moment per la publicació.

¹ Cal indicar que aquests treball formava part d'un projecte de recerca més ampli que exigia disposar de períodes homogenis de dades. La informació forma part de la tesi doctoral de Ardanuy [2008], disponible en línia a: <www.tesisenxarxa.net/TESIS_UB/AVAILABLE/TDX-0226108-124023/JAB_TESI.pdf>, consulta 20 de març de 2008.

Els articles buidats sistemàticament són tots dedicats totalment, o de manera parcial però prou rellevant, a l'estudi de la literatura catalana, és a dir, crítica i anàlisi de la literatura. Han quedat excloses específicament les meres ressenyes de llibres, d'estrenes de teatre o de premis literaris.

Només s'han considerat les citacions a fonts no literàries, això és (fonts secundàries com ara estudis i textos teòrics i metodològics sobre literatura, història, filosofia, lingüística i d'altres disciplines auxiliars dels estudis sobre literatura catalana. Per tant no s'han considerat aquelles que corresponen a citacions a fonts primàries dels estudis de literatura, és a dir obres que són l'objecte d'estudi per part dels investigadors, com és el cas de poesies, novel·les i altres narracions, obres de teatre, etc., independentment del format o suport en que estiguessin².

Les citacions recollides s'han introduït en una base de dades relacional. Tots els documents, tant citadors com citats, formen part d'una mateixa taula. S'ha establert una relació entre document citat i el citador, indicant, a més, si és una autocitació, és a dir, una citació d'un autor a un treball d'ell mateix. També s'han utilitzat taules complementàries per a assegurar un bon control d'autoritats.

Per a cada registre s'han recollit dades bibliogràfiques essencials com el títol del document i de la sèrie o part, si escau;, nombre d'autors; nom dels autors; data de publicació; llengua del documents; llengua del document original, si es tractava d'un traducció; i, suport documental. Aquests són els aspectes àmpliament recollits i analitzats en els estudis bibliomètrics d'humanitats [THOMPSON, 2002; AL, SAHINER, TONTA, 2006; NEDERHOF, 2006], el que permet fer-ne comparacions.

Paral·lelament s'han classificat els documents citats atenent a particularitats temàtiques com ara els gèneres literaris, el període d'estudi, l'àmbit geogràfic d'estudi, els autors literaris analitzats o les seves creacions artístiques. Els estudis temàtics, encara que no tan habituals, tenen precedents en humanitats en treballs com els de HEINZKILL [1980] o els de CULLARS, [1989; 1990; 1996; 1998]. Per a aquesta tasca s'ha utilitzat el títol del document citat a més d'altres dades bibliogràfiques, com ara el context de la citació. Davant d'ambigüitats s'ha recorregut a identificar el document en bases de dades bibliogràfiques per tal d'ampliar-ne la informació i, en algun cas puntual, a la seva consulta física.

El tractament estadístic s'ha realitzat mitjançant un full de càlcul, SPSS, UNICET i Pajek.

Resultats i discussió

Àmbit disciplinari i Tipologies documentals

Del total de 6.109 citacions recollides corresponents a fonts secundàries, 4.096 (67%) s'han identificat pròpiament com de literatura catalana, mentre que 2.013 referències (33%) són de disciplines que resulten auxiliars o complementàries per a l'estudi de la literatura catalana com ara la llengua, la història, la filosofia, les arts plàstiques, etc. Aquest valor és important i és més important que els 25 % que havia trobat CULLARS [1998] en el cas de monografies sobre filosofia.

² Tanmateix s'ha fet una estimació de la presència de tals citacions mitjançant un recompte del percentatge de primàries i secundàries de la revista *Serra d'Or* entre els anys 1994 i 2003. El resultat dona un percentatge de 41,3 % de fonts primàries i, per tant, un 58,7 % de secundàries. Aquests valor es

S'ha recollit sistemàticament, en tots els casos que ha estat possible, la temàtica principal abordada per a aquestes citacions a disciplines auxiliars. La matèria predominant és la història que apareix en un 25,9 % del casos, seguit de teoria de la literatura i literatura comparada en un 20,3 %. Un 18,8 % de les citacions corresponen a estudis en altres literatures, mentre que l'11,1 % s'ocupa de temes relacionats amb qüestions sobre llengua, majoritàriament la catalana. Respecte a les altres literatures, oferim detalls més desglossats a la taula 1. Més d'un terç dels articles corresponem a literatura espanyola, seguit a gran distància de la literatura francesa.

Taula 1. Distribució de referències que tracten les diverses literatures

Literatura	% Referències
Espanyola	39,9
Francesa	12,6
Europea medieval	8,1
Humanista*	7,8
Clàssica	7,5
Italiana	6,7
Anglesa	5,9
Occitana	3,6
Alemanya	2,0
Universal	2,0
Galaicoportuguesa	1,1
Europea moderna i contemporània	0,8
Eslava	0,8
Nord-americana	0,6
Aràbiga	0,3
Hebrea	0,3
* Literatura realitzada en llatí a Europa després de la seva desaparició com a llengua d'ús quotidià.	

Pel que fa a la tipologia documental hi ha un predomini clar de les monografies, recopilacions, llibres editats i presentacions d'obres literàries com mostra la taula 2. Aquesta importància del llibre és més gran quan es considera el conjunt total de documents citats respecte als que són específicament de literatura. Aquest fet és fàcilment explicable si entenem que als científics, quan recorren a fonts sobre disciplines per a ells complementàries, com la història o la filosofia, els és més accessible una monografia que no pas un article o d'altres tipologies documentals, sempre més complexes de conèixer i de localitzar.

Aquests resultats estan en consonància amb els de la major part d'estudis en les àrees de les humanitats que mostren un predomini de les monografies [Ardanuy 2008]. La taula 3 mostra els resultats obtinguts en treballs anteriors en literatura o de filologia, en ordre creixent del pes de les publicacions periòdiques. Encara que en molts d'aquests casos les publicacions en sèrie inclouen la suma de les revistes, congressos i altres materials periòdics, observem que el percentatge de 32,42 que s'obté per a les revistes en literatura catalana, es força alt

intermedi del obtingut en diversos estudis de literatura com els de BUDD [1986], CULLARS [1989; 1990] o THOMPSON [2002].

comparativament. Això posa de relleu que aquestes publicacions, atès el seu impacte global, són fonamentals en la disciplina.

Taula 2. Distribució de referències segons agrupacions de tipologies documentals

Tipus de document	Documents citats de literatura catalana		Conjunt total de documents citats	
	# documents	% documents	# documents	% documents
Monografies, capítols i altres llibres	2.288	55,86	3.827	62,65
Revistes	1.328	32,42	1.709	27,98
Comunicació de congrés	198	4,83	252	4,13
Prensa periòdica	194	4,74	217	3,55
Tesis i treballs de recerca	78	1,90	90	1,47
Altres	10	0,24	14	0,23

Taula 3. Percentatges de monografies i publicacions en sèrie en estudis de filologia

Font	Àrea d'estudi	% Monografies	% Sèrie
[Cullars, 1988]	Literatures no angleses estudiada per anglòfons	81,0	10,9
[Cullars, 1985]	Literatura en anglès del RU i dels EUA	65,7	13,3
[Stern, 1983]	Literatura: Escriptors	82,7	15,1
[Cullars, 1990]	Literatura espanyola	75,5	15,9
[Stern, 1983]	Literatura: Moviments literaris	78,8	16,5
[Thompson, 2002]	Literatura en anglès britànica i americana del XIX	66,9	18,0
[Heinzkill, 1980]	Literatura en anglès britànica	75,0	19,9
[Cullars, 1989]	Literatura alemanya	70,5	22,5
[Cullars, 1990]	Literatura italiana	71,5	22,6
[Budd, 1986]	Literatura en anglès dels EUA	64,0	23,0
[Cullars, 1989]	Literatura francesa	70,1	27,6
[Gleaves, 1961]	Literatura nord-americana en anglès	?	34,7

Les actes de congressos constitueixen un 4,83 % del total, amb un pes que s'ha doblat entre els anys 70 i l'actualitat. Cal fer notar també que la premsa periòdica té un pes força similar (4,74 %), encara que s'ha observat que la seva importància declina amb el pas del temps.

Quant al suport documental es pot afirmar que fins l'any 2003 la presència de suports diferents al paper era merament testimonial. El 99,79 % de les citacions analitzades són en suport paper. A part de 8 referències que apunten a discursos o entrevistes aparentment no publicats i, per tant, que no estarien recollits en cap suport, 4 referències són a webs (protocol http) i una citació a una base de dades en un suport tangible (CD). Aquests resultats no difereixen del que observen els estudis d'Ellis i Oldman [2005] i els de Shaw [2002], sobre l'ús de les tecnologies de la informació entre investigadors britànics de literatura anglesa. Aquests autors conclouen que tot i que la utilització dels mitjans tecnològics al voltant de l'ordinador han generat un impacte en diversos aspectes docents, de comunicació i de consulta de fonts, la major part dels acadèmics són refractaris a publicar en mitjans electrònics.

La implantació de les revistes electròniques haurà de modificar aquesta realitat. Tanmateix, segurament no serà un procés massa ràpid car, a dia d'avui, entre els les revistes més citats en els estudis de literatura catalana, segons el present treball (taula 6), només es troben en versió en línia *Estudis Romànics* i *Llengua & literatura*, que ocupen els llocs nou i onze del ranking.

Llengua

Respecte a la llengua utilitzada en els documents citats, hem de diferenciar de nou entre els que són de literatura catalana i els que pertanyen a d'altres disciplines, i que s'utilitzen de forma auxiliar o complementària. Pel que fa als primers, el predomini de la llengua catalana és total, amb un 86,1 % del total de referències, mentre que molt distant segueix l'espanyol (9,7 %) i, després, apareixen ja d'altres llengües com l'anglès (1,46 %), el francès (1,42 %) o l'italià (0,9 %). Es comprova, per tant, l'escassa importància de les publicacions en llengua anglesa sobre la literatura catalana, amb un percentatge de referències pràcticament igual al francès. Més lluny queda l'italià, mentre que els altres idiomes són testimonials.

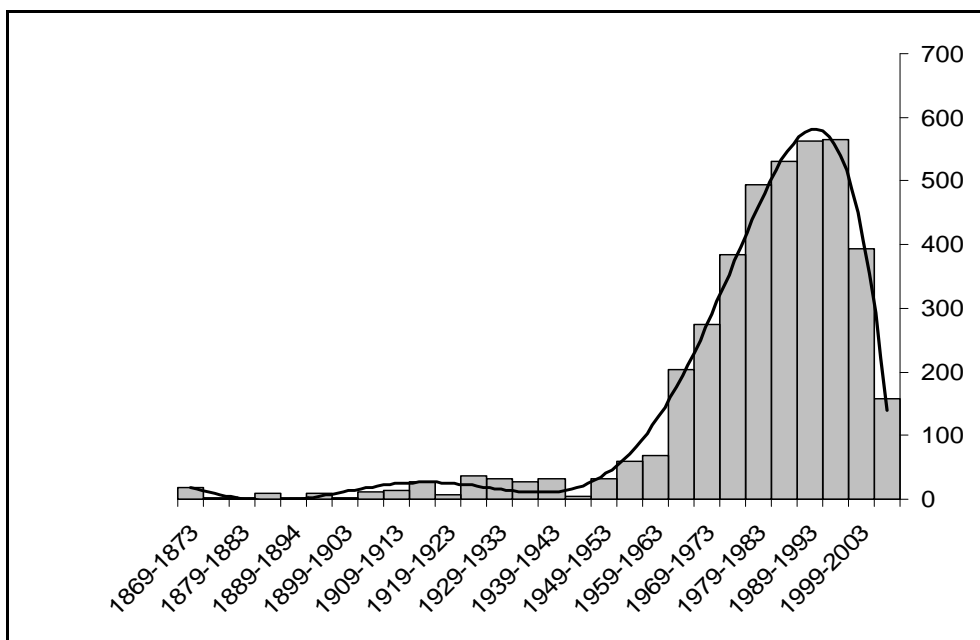
L'escenari és força diferent per a les referències que no són pròpiament de literatura catalana i que corresponen a la teoria de la literatura i literatura comparada, a la lingüística o d'altres temes artístics, filosòfics i religiosos. Aquí la llengua dominant és l'espanyol amb un 37,2 % de referències, seguit de prop pel català amb un 32,5 %. Atesa l'aclaparadora presència del català en les referències de literatura catalana, tal i com hem assenyalat i, el fet que representen el 68'5 % del total, aquest predomini de la llengua espanyola en les disciplines auxiliars es deu a que els documents en espanyol són el preferits quan no existeix un equivalent escaient en català. Això ve donat pel fet que la major part dels investigadors en literatura catalana que apareixen citats són espanyols. Una situació similar es dona en altres contextos lingüísticament similars al nostre, com és el cas d'Holanda i Flandes [NEDERHOF et al., 1989; NEDERHOF, ERLINGS, 1993] o el de Malàisia [ZAINAB, GOI, 1997] on la manca de documents en les llengües natives es esmenada en fonts en anglès. En el nostre cas, com que una tercer part d'aquests citacions no són a documents en català, sembla que s'està posant de relleu mancances importants de materials humanístics en català.

Any de publicació i obsolescència

Pel que fa a les referències específiques de literatura catalana, el període cronològic és molt dilatat, tot i només considerar fonts secundàries, i abasta des de 1749 fins el 2003. La figura 1 mostra l'evolució cronològica des de 1869. Els períodes amb més referències són el de 1984-1988 i el de 1989-1993. Un aspecte interessant és assenyalar la variació de citacions d'uns període respecte als altres. Tret de la davallada dels dos períodes finals, típica d'una manca d'immediatesa en l'ús de les publicacions, les oscil·lacions en les citacions de textos del segle XIX, així com del primer terç del segle XX, encara que poden estar lligades a l'evolució política dels Països Catalans, no tenen massa importància, ja que el volum total de citacions d'aquests períodes és petit. L'important davallada del període 1939-1943 està lligada sense dubte a l'última Guerra Civil espanyola (1936-1939). Del període 1954-1958 al 1959-1963 hi ha un salt qualitatiu molt important, car el nombre de citacions passa de 68 a 204, un increment de 136 que significa un 200 %. Aquest increment és molt significatiu està lligat cronològicament a l'aparició de *Serra d'Or*, la primera publicació periòdica culta en català des de la Guerra Civil, publicada per l'Abadia de Montserrat gràcies als acords entre l'Estat espanyol y el Vaticà. Serra

d'Or fou un referent per a tot tipus de treball sobre llengua i literatura catalanes en els períodes més difícils de la dictadura del general Franco.

Figura 1. Distribució cronològica dels documents citats segons la seva data de publicació

Si ens referim a l'obsolescència sincrònica, la mediana és de 11 en el conjunt global de documents i 9 els que són estrictament de literatura catalana. L'antiguitat mitjana de les referències és de 18,7 anys per al conjunt total de documents i de 16,2 anys per als de literatura catalana i els índexs de Price respectius corresponents als percentatges de documents citats amb una antiguitat de cinc anys o menys són de 31,5 i 35,1 respectivament %.

El nivell d'obsolescència global és baix, si es compara amb els valors típics de les disciplines científiques com la genètica, la física o la informàtica que presenten una vida mitjana d'entre 3 i 6 anys [STINSON, LANCASTER, 1987; URBANO, 2000]. Tanmateix, és més gran que l'obtingut en altres estudis d'humanitats. La taula 4 i 5 recull dades sobre aquests resultats. S'han establert diverses comparacions, donat que el tipus de dades que aporten els autors no són totalment homogènies. La taula 5 mostra els percentatges de referències amb cinc anys o menys (índex de Price) i/o amb 10 anys o menys. A la taula 5, es dona la mediana de l'edat (mitjana de vida aparent) i la mitjana aritmètica de l'antiguitat de les referències.

Taula 4. Índex de Price els documents citats en diversos estudis d'humanitats

Font	Àrea d'Estudi	Índex de Price % cinc anys o menys	10 anys o menys %
[CULLARS 1985]	Literatura en anglès del RU i dels EUA	0,0 *	-
[CULLARS 1990]	Literatura italiana	-	6,7
[CULLARS 1989]	Literatura francesa	3,9 *	-
[CULLARS 1996]	Belles Arts (Monografies franceses)	-	11,9
[CULLARS 1990]	Literatura espanyola	-	13,0
[CULLARS 1989]	Literatura alemanya	8,3 *	-

Font	Àrea d'Estudi	Índex de Price % cinc anys o menys	10 anys o menys %
[CULLARS 1998]	Filosofia	8,9 *	-
[CULLARS 1992]	Belles arts	10,8	-
[PRICE 1970]	Filosofia general	12	-
[BUDD 1986]	Literatura en anglès dels EUA	14,0	29,4
[MCCAIN 1987]	Història de la tecnologia	15,0	36,0
[THOMPSON 2002]	Literatura en anglès britànica i americana	16,6	26,1
[CULLARS 1996]	Belles Arts (Monografies alemanyes)	-	15,6
[PRICE 1970]	Filosofia (<i>Philosophy of Science</i>)	21	-
[PRICE 1970]	Filosofia (<i>Journal of Symbolic Logic</i>)	22	-
[ZAINAB; GOI 1997]	Religió, filosofia, història i filologia	-	21,5
[HEINZKILL 1980]	Literatura britànica en anglès	-	-
[LOWE 2003]	Història	-	35,0 *
[AL; SAHINER; TONTA 2006]	Humanitats (Turquia)	24	-
[GARFIELD 1980]	Humanitats	-	38,0 *
[WEINTRAUB 1980]	Humanitats	-	40 *
PRESENT ESTUDI	Total de referències	31,5	49,6
[GEORGAS; CULLARS 2005]	Lingüística	-	53,6 **
Present estudi	Referències de literatura catalana	35,1	53,7
[ZWAAN; NEDERHOF 1990]	Lingüística	-	61
<p>* Es comptabilitza un any menys</p> <p>** Es comptabilitza un any més</p>			

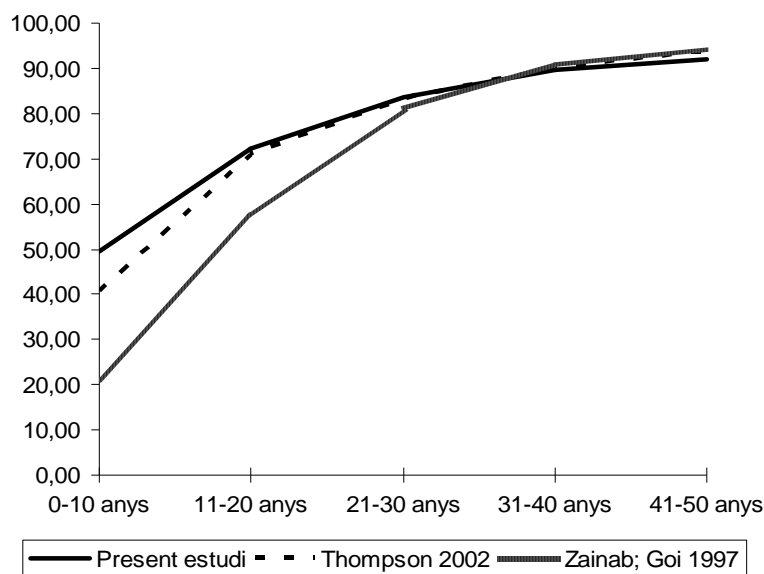
Taula 5. Mitjana de vida aparent i aritmètica de les citacions en diversos estudis d'humanitats

Font	Àrea d'Estudi	Mediana	Mitjana edat
Present estudi	Referències de literatura catalana	9	16,2
Present estudi	Total de referències	11	18,7
[URBANO ET AL. 2005]	Llibres filologia espanyola	12	17,7
[URBANO ET AL. 2005]	Revistes filologia espanyola	12	18,8
[THOMPSON 2002]	Literatura en anglès britànica i americana	13	-
[FERNÁNDEZ-IZQUIERDO et al. 2007]	Història moderna (revistes espanyoles)	19	17,0
[JONES; CHAPMAN; WOODS 1972]	Història medieval anglesa	39	-
[JONES; CHAPMAN; WOODS 1972]	Història moderna anglesa	54	-
[JONES; CHAPMAN; WOODS 1972]	Història contemporània anglesa fins 1914	71	-

Els resultats ens mostren que el nivell d'obsolescència és força alt comparat amb el que s'obté habitualment en altres estudis d'humanitats, i similar al cas de la lingüística, disciplina que mostra una obsolescència pròpia de les ciències socials [ZWAAN, NEDERHOF, 1990; NEDERHOF, NOYONS 1992; GEORGAS; CULLARS 2005]. Una possibilitat per interpretar aquest resultats, aparentment atípics, seria que els hàbits en les humanitats estiguessin canviant i les referències

citades fossin cada cop més modernes, però la mitjana d'antiguitat de les referències gairebé no ha variat, per terme mig durant els 30 anys d'estudi; si bé, de fet, ha envellit lleugerament. Nosaltres suggerim que els valors d'obsolescència relativament alts son una conseqüència del fet que la trajectòria ascendent en el nombre de publicacions és força moderna, derivada de les dificultats que ha patit la disciplina deguts a la situació política a Catalunya fins a finals dels anys 70 del passat segle. Sense pretendre demostrar aquesta afirmació que només el temps permetrà contrastar, presentem la figura 2, en la qual es comparen les dades del nostre estudi amb el de ZAINAB i GOI [1997] i THOMPSON [2002], que són dels que disposem de dades suficientment detallades, a més de ser força moderns. El que ens mostra és que, mentre que inicialment el percentatge acumulat de referències és més gran en el nostre estudi, passats els 30 anys no només s'igualen, sinó que és lleugerament superat pels altres. Així, el que estariem observant és la presència de referències força modernes en lloc d'una dispersió d'altres més antigues inexistents o poc aptes. Tanmateix, quan aquestes publicacions més actuals no existeixen s'utilitzen fonts de procedència fins i tot molt antigues. En resum, l'estoc de coneixements no seria encara prou consistent: no hi ha suficient quantitat de treball publicats.

Figura 2. Percentatge acumulat de citacions en funció de l'antiguitat

Si abordem l'estudi de l'obsolescència dels documents en funció de la seva tipologia, s'observa que els valors més grans s'obtenen en les comunicacions de congrés – calculada a partir de la data de publicació – les tesis, oferint uns índexs de Price de 59,4% i 50,0 % respectivament, pel cas de citacions exclusivament de literatura catalana. Respecte a les comunicacions de congressos, això acostuma a explicar-se per l'agilitat i l'actualitat que presenten. En el cas de les tesis, es pot argumentar que una bona part d'aquestes veuen la llum posteriorment en forma de monografia o d'articles, que sempre són més accessibles, cosa que fa que les referències a tesis siguin per tant citacions a materials recents. Posteriorment es situa la premsa periòdica amb un índex de 43,5 %, les revistes 36,9 %, i finalment les publicacions en format llibre – capítols de monografies 35,8 %, presentacions 29,4 % i monografies 28,7 % -. Aquest ordre, quant al grau d'obsolescència dels diferents tipus de documents, és plenament consistent amb altres estudis

anteriors de diverses disciplines dins i fora de les humanitats [URBANO 2000; THOMPSON 2002]. Observem com la diferència entre les revistes i els diferents tipus de documentals en forma de llibre no és massa gran. El fet que revistes i llibres siguin els més citats i que tinguin nivells d'obsolescència baixos indica que en l'actualitat no és un tema crític en la recerca en literatura catalana.

En resum; podem dir que la bibliografia citada es caracteritza per una obsolescència moderadament baixa, però en algunes tipologies documentals com les actes de congressos es constata una obsolescència força més alta. Tanmateix, hi ha més d'un 5 % de referències que tenen més de 50 anys.

Editorials, revistes i congressos més citats

Pel que fa a les monografies, capítols i llibres editats, de literatura catalana, un 78 % del total pertanyen a edicions comercials –del tipus de les americanes Wiley o McGraw-Hill–, de les quals, un 75 % han estat editades en els Països Catalans, mentre que un 21 % són edicions íntegrament realitzades per institucions, com universitats, instituts d'estudis, governs y administracions locals. En total s'han identificat 130 editorials, observant-se clarament el predomini d'Edicions 62 (14,9 %) i Publicacions de l'Abadia de Montserrat (12,4 %), editorials que cobreixen amples aspectes de la cultura catalana i no són pas estrictament acadèmiques.

Pel que fa als títols citats en monografies, la dispersió s'estén fins a un total de 570 títols. El primer lloc del rànquing l'ocupa la *Història de la Literatura Catalana* de Riquer, Comas i Molas.

Respecte a les revistes, la dispersió és de 235 títols de revistes identificats. Es necessiten 3 títols per arribar a la tercera part de les citacions i amb 20, es cobreix el 65 %. Aquesta dispersió és sensiblement més petita que la d'altres estudis en literatura. Així, en el cas de la literatura britànica i nord-americana, HEINZKILL [1980] troba que amb 20 títols s'acumula el 53 % de les citacions i THOMPSON [2002] el 39,2 %. Per a la llengua i la literatura espanyola, URBANO et al [2005] calculen que amb 20 títols acumulen un 29,5 % de les citacions.

Les 11 primeres publicacions que apleguen un 57 % de citacions (taula 6) podem considerar-les, el nucli de la disciplina, en el sentit d'imprescindibles per a la recerca. Inclouen tant les que tenen una gran importància històrica, però estan perdent pes, com les que recullen progressivament cada cop més citacions. D'aquestes 11 primers publicacions només *Els Marges*, *Caplletra*, *Estudis de Llengua i literatura catalanes*, *Estudis Romànics* i *Llengua & literatura* estan dedicades específicament a temes de filologia, que no pas exclusivament a literatura catalana, mentre que les altres inclouen un variat nombre de temes, com la història o la filosofia. En el cas dels congressos, predomina les cites a textos de les diferents edicions del «Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes» amb un aclaparador 37'9 % del total.

Taula 6. Revistes més importants atenent al nombre de citacions que reben

Títol	# citacions per títol	# acumulat de referències	% acumulat de referències
<i>Serra d'Or</i>	252	252	19,3
<i>Els Marges</i>	112	364	27,8

<i>Randa</i>	92	456	34,8
<i>Caplletra</i>	50	506	38,7
<i>ELLC</i>	46	552	42,2
<i>Revista de Catalunya</i>	39	591	45,1
<i>BRABLB</i>	36	627	47,9
<i>Lluc</i>	35	662	50,6
<i>Estudis Romànics</i>	34	696	53,2
<i>Revista de Menorca</i>	30	726	55,5
<i>Llengua & literatura</i>	20	746	57,0

Productivitat i col·laboració dels autors.

La taula 7 ofereix la distribució del nombre d'autors en funció del nombre de treballs diferents citats, és a dir, el nombre d'autors diferents amb un nombre concret de treballs citats, incloses les autocitacions (2897 documents diferents). Són pocs els autors altament citats a causa d'una gran volum: el 98,81% dels autors reben cites a un nombre molt petit de treballs diferents (entre 1 i 5). Els autors altament citats ho són més per unes poques obres molt citades que per una obra extensa uniformement citada.

La distribució del nombre d'autors respecte el nombre de treballs publicats, tot i seguir un model potencial, no s'ajusta a la llei numèrica original de LOTKA [1926], car el nombre d'autors amb un determinat nombre de treballs signats no davalla amb el quadrat del nombre de signatures, sinó més ràpidament, seguint una expressió aproximada de $A_n = 688/n^{2,151}$, on A_n representa el nombre d'autors amb n obres diferents. Tanmateix, els resultats estan dins del que és habitual [NEWBY, GREENBERG, JONES 2003].

El volum total d'autocitacions de literatura catalana ha estat de 455, el que significa un 11,1% del total de les 4.096 citacions. Aquest valor és més baix que el 19 % que obtenen GLÄNZEL i THIJS [2004] com a mitjana internacional en l'A&HCI corresponent als anys 2000 a 2002 a l'AHCI. En això podria influir-hi el fet que el percentatge d'autocitacions d'un document decau ràpidament amb el pas del temps [AKSNES, 2003; GLÄNZEL, THIJS, SCHLEMMER, 2004].

Podem apreciar la importància relativa d'excloure les autocitacions amb alguns exemples (taula 8) que només oferim amb clau estadística. Per a seleccionar-los, en aquesta mostra s'ha establert un llindar del 25 % d'autocitacions. En cada cas oferim la posició relativa respecte considerant totes les citacions o exclouent-ne les autocitacions.

Per tant, les autocitacions poden no ser molt significatives quan es parla de la producció d'un país o en altres contextos amb grans volums de dades [AKSNES 2003; GLÄNZEL, THIJS 2004], però poden afectar sensiblement els resultats allà on el nombre de registres que es fa servir és necessàriament petit.

Taula 7. Distribució del nombre de treballs per autor

# treballs	# autors	% autors	% acumulat autors
80	1	0,10	0,10
59	1	0,10	0,19

41	1	0,10	0,29
39	1	0,10	0,39
35	2	0,19	0,58
32	2	0,19	0,77
31	1	0,10	0,87
25	1	0,10	0,97
24	1	0,10	1,06
23	1	0,10	1,16
22	2	0,19	1,35
20	3	0,29	1,64
19	1	0,10	1,74
18	1	0,10	1,84
17	2	0,19	2,03
16	1	0,10	2,13
11 a 15	21	2,03	4,16
6 a 10	52	5,03	9,19
1 a 5	939	90,81	100

Taula 8. Posició relativa d'alguns autors considerant o no les autocitacions

Lloc en el rànquing amb autocitacions	Lloc en el rànquing sense autocitacions	# citacions total	# citacions sense autocitacions	% autocitacions respecte el total
4	5	87	62	28,7
9	241	54	3	94,4
23	37	27	16	40,7
28	58	25	13	52,0
32	47	21	13	38,1
38	61	18	11	38,9
43	61	17	11	35,3
43	82	17	9	47,1
43	82	17	9	47,1

Com era de preveure, el grau de col·laboració estudiat per mitjà de l'índex de coautoría és molt baix. Un 96'7 % de les referències corresponen a treballs amb només un autor. Per tant, la coautoría es redueix a un 3,3 %, amb una mitjana de 1,04 autors per document, valors semblants, però fins i tot més petits que els que han trobat autors anteriors a les humanitats (autors argentins a l'A&HCI 5.9 %, autors turcs 17 %, història 7 %) [BOURKE 1997; MOLTENI, ZULUETA, 2002; LOWE 2003]. Sembla prou evident que la literatura catalana segueix els paràmetres habituals en aquestes disciplines quant a dedicar-se a la recerca d'aspectes concrets d'una manera certament individualitzada, més que d'estreta col·laboració, la qual comportaria una coautoría més abundant.

Cartografia de la disciplina i les seves tendències: períodes literaris citats, autors i treballs i anàlisi de clústers de cocitació

L'estudi de literatura catalana i la seva història se sol dividir en quatre grans àrees [MOLAS, 2001; DURAN, 2004]: teoria de la literatura i literatura comparada; literatura medieval (fins al segle XV); literatura moderna (segles XVI, XVII, XVIII i primer terç del segle XIX); literatura contemporània (del segon terç del segle XIX en endavant). El nostre recompte ha posat en evidència un important predomini dels estudis de literatura contemporània que gairebé representen dues tercers parts del total (taula 9). A més hi hem afegit una categoria que engloba aquells documents que, pel seu caràcter general d'història de la literatura, tracten totes les èpoques i aspectes.

Taula 9. Percentatge de citacions segons àrees i periòdics històrics de la literatura catalana

Àrees i períodes històrics	% de citacions
Literatura contemporània	65 %
Literatura moderna	8 %
Literatura medieval	21 %
Història de totes les èpoques	3 %
Teoria de la literatura i literatura comparada	3 %

Respecte a les obres literàries, *Tirant lo Blanc* destaca clarament com l'obra més tractada específicament pels articles citats, acumulant un 37 % del total de treballs que tracten sobre una obra literària específica. En correspondència, l'autor literari més estudiat és Joanot Martorell, que ocupa la primera posició.

Per altra banda, l'anàlisi de cocitacions permet detectar afinitats entre autors [KREUZMAN 2001]. En el nostre cas presentem els resultats obtinguts amb els autors que acumulen 15 cites o més mitjançant la tècnica de Non-metric MDS scaling. Aquesta tècnica mostra els objectes en un espai mètric bidimensional. Cada objecte de l'espai mètric es representa per dues coordenades i la distància entre dos d'ells es calcula mitjançant una norma euclidiana basada en l'ordre de posició de cadascun. El càlcul consisteix a minimitzar mitjançant iteracions una funció error que avalua, per a totes les parelles de vèrtex, la diferència entre l'índex de similitud i la distància en l'espai mètric bidimensional. Un cop es disposa de les coordenades, aquestes es representen obtenint una figura gràfica anàloga a un mapa. En les tècniques d'MDS els eixos de la figura obtinguda no tenen cap significat especial perquè l'únic que importa és la posició relativa entre ells. En el nostre treball l'estrès té un valor aproximadament de 0,19, valor considerat acceptable [BORGATTI, EVERETT, FREEMAN 2002].

A la figura 3 es distingeixen clarament algunes agrupacions d'autors que estan relacionats. Una primera classificació ens permet agrupar els autors segons la subàrea principal d'estudi per la qual són citats (figura 5). Els autors de la dreta del gràfic són citats pels seus treballs de Literatura Contemporània, mentre que els de més a l'esquerra per la Literatura Medieval i els de centre esquerra per la Moderna.

Però també s'observen altres associacions possibles. Corresponent a la part centredreta superior, de la figura 3, s'observa un grup d'autors citats conjuntament en diverses ocasions pels seus estudis sobre literatura del País Valencià. Més a la dreta del gràfic distingim alguns autors que s'han especialitzat en estudis sobre teatre (figura 4). De manera equivalent, s'observa a la part

inferior de la figura 3 un conjunt d'autors citats especialment per les seves publicacions sobre les Balears (figura 5). Hem distingit un subconjunt d'autors que són més citats sobretot per la literatura menorquina.

Figura 3. Agrupament d'autors segons l'època de la literatura per la qual són citats principalment

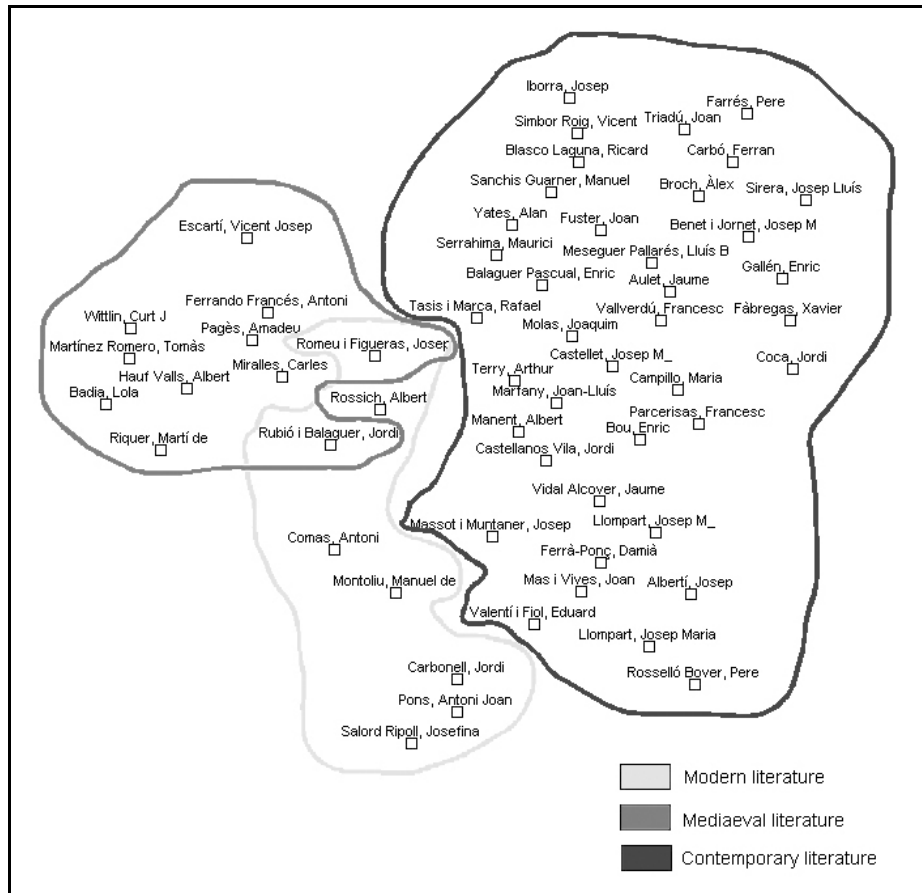

Figura 4. Agrupament d'autors cocitats pels seus estudis de teatre i sobre la literatura del País Valencià

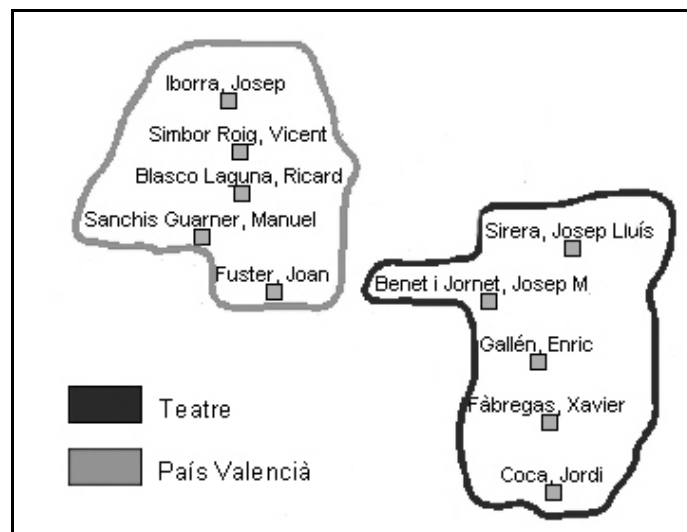
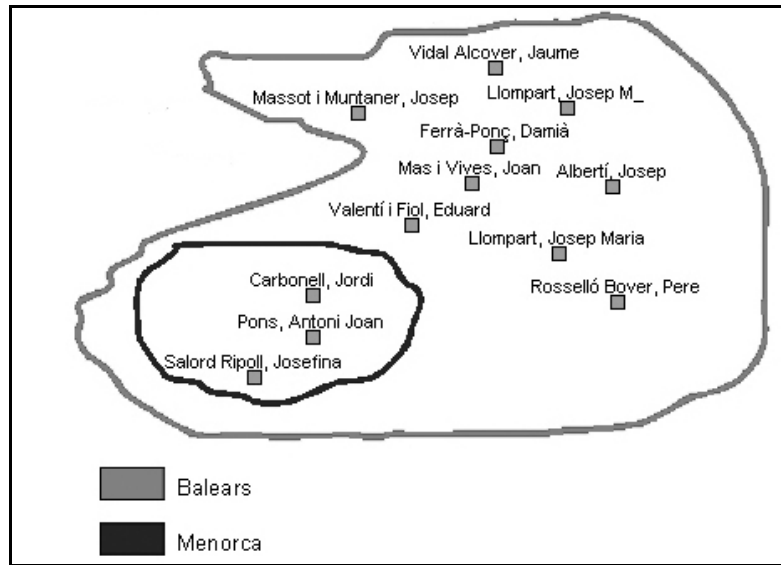

Figura 5. Agrupament d'autors cocitats pels seus estudis sobre les illes Balears i Menorca específicament

Paral·lelament, a la figura 6 s'observa la xarxa que es forma si es consideren les relacions entre autors més citats en ser cocitats. Les que uneixen els elements d'aquest graf simètric, es formen a partir d'una covariància estadísticament significativa de 0,6. L'algorisme de representació utilitzat és el proposat per KAMADA i KAWAI [1989].

La xarxa està formada per 4 components. Una principal que integra els autors de literatura contemporània. Hi ha una subcomponent situada a la part superior esquerra, formada pels autors estudiosos de gènere dramàtic. A la part inferior esquerra hi ha una component que agrupa els estudiosos de la literatura de les Illes Balears. A part, a la part baixa, però ara a la dreta, queda una petita component que formen els autors citats com a fonts bibliogràfiques sobre literatura menorquina. Finalment, una mica més amunt, es localitzen els especialistes de la Literatura Medieval i Moderna.

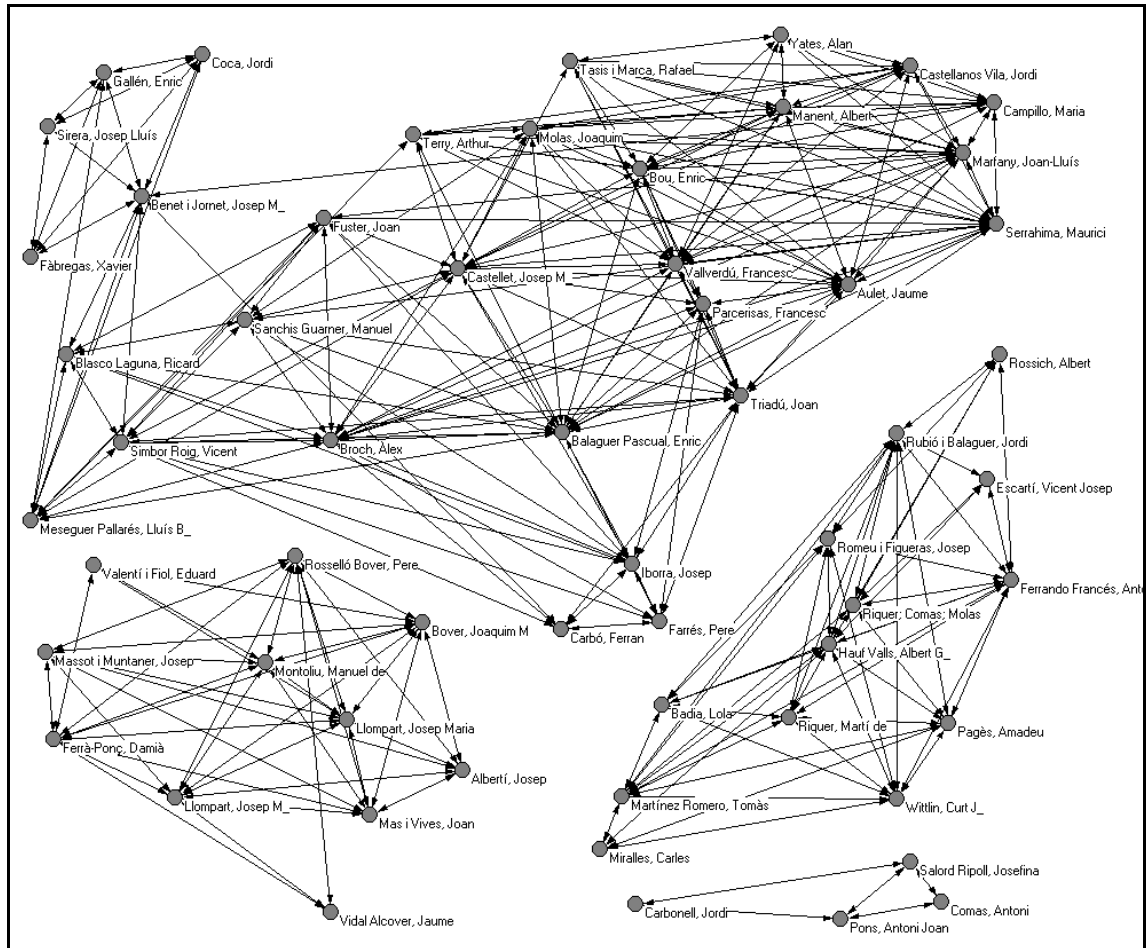
Les figures 4-6 mostren una dispersió que podríem fàcilment atribuir a la tendència a l'especialització pròpia de l'àmbit acadèmic, però que podria ser deguda també a la relativa joventut d'aquesta filologia. En aquest cas, els gràfics demostrarien un cert aïllament de grups, escoles i temàtiques, fet que posaria de manifest una certa feblesa estructural. Les circumstàncies històriques obliguen els estudiosos a cobrir les nombroses llacunes existents en cada àmbit (bibliografies completes de cada autor i de cada època, edició crítica de textos...) abans d'emprendre recerques que tinguin en compte obres de tot l'àmbit lingüístic, o moviments que abastin més enllà del territori (geogràfic, temporal, temàtic...) en què treballen..

Conclusions

En aquests estudis hem analitzat les citacions obtingudes en el buidat *ad hoc* de revistes sobre literatura catalana donada l'absència de revistes que hi estiguin especialitzades en l'A&HCI. La manca de dades dificulta que es realitzin aquests tipus d'estudis amb la freqüència que es realitzen en les àrees de ciències o ciències socials. Tanmateix el present article mostra que el relatiu esforç de recollida de dades es veu recompensat amb una important conjunt d'indicadors que permeten conèixer dades sobre la recerca en la disciplina sense recórrer a les opinions

dels propis especialistes implicats. Basat en l'anàlisi de citacions hem traçat les següents conclusions, que permeten situar per primer cop aquesta disciplina en el mapa dels estudis bibliomètrics a nivell mundial, tot observant una gran quantitat de similituds, i alguns fets diferenciadors.

Figura 6. Xarxa de cocitació

El consum d'informació bibliogràfica, per part dels investigadors de l'àrea de literatura catalana s'ajusta, en termes generals, a les característiques pròpies d'una disciplina d'humanitats. Així destaca un baix nivell d'obsolescència amb una mediana de 11 anys pel conjunt de totes les citacions cosa que mostra una vegada més que la immediatesa no és un factor important en les àrees d'humanitats. Es comprova també un clar predomini de monografies i altres documents en llibres que constitueixen un 55,86 % de les citacions a documents de literatura catalana; una gran presència de citacions a fonts primàries – principalment obres literàries –; un predomini de la llengua coincident entre document citador i citat en més de dues terceres parts dels casos el que relega la llengua anglesa a una posició secundària. També cal assenyalar la presència d'una tercera part de citacions a documents que no són específicament de literatura catalana, sinó de disciplines que li resulten complementàries, característica essencial de les humanitats on es pressuposa un alt grau d'interdisciplinarietat.

La coautoría representa menys del 4 % dels documents citats. Per tant, es pot igualment concloure que la literatura catalana segueix la tendència habitual en les humanitats quant a dedicar-se a la recerca d'aspectes concrets d'una manera certament individualitzada, més que de

col·laboració conjunta. Tanmateix, aquests és un indicador a controlar si es desitja que el treball en humanitats deixi de ser estanc.

Tota àrea científica madura disposa de les eines de publicació escaients. Una de les característiques que mostra aquests estat es disposar d'un nucli de revistes especialitzades. A l'àrea de literatura catalana aquest nucli queda desdibuixat per la presència de diverses publicacions que no són de filologia entre les més citades, a més d'un grau de dispersió més petit del que és habitual en literatura. La presència de citacions de revistes de caire internacional de romanística o filologia és merament testimonial. Tot això indueix a pensar que hi ha certa manca de consolidació dels mitjans de comunicació, i de validació científica. Les dades obtingudes sobre l'antiguitat del material apunten en el mateix sentit. No obstant això, caldrà comparar aquests resultats amb estudis que contin en un nombre molt més exhaustius de citacions i amb d'altres sobre literatures en llengües minoritàries, però amb una trajectòria social i política diferent a la catalana.

El volum d'autocitacions en els autors és del 11,1 %, però no sabem fins a quin punt pot estar influenciat per la mida reduïda de la comunitat investigadora. La comparació amb literatures d'altres llengües europees, tant amb les culturalment dominants com amb les minoritàries, podria permetre veure si aquest aspecte és rellevant, o bé correspon a un valor més o menys estàndard.

Una de les particularitats de la recerca bibliomètrica es que facilita dades quantitatives que permeten superar les simples impressions sense recórrer a les enquestes d'especialistes. Així en el nostre estudi, podem concloure que l'àrea que acumula més recerca en literatura catalana és la contemporània. Igualment podem respondre que l'obra literària que rep més citacions als seus estudis és *Tirant lo Blanc* de Joanot Martorell, el que ens informa d'allò que és més important pels investigadors, al marge de biaixos subjectius.

L'anàlisi temàtic i de cocitació d'autors, permet detectar la presència de clústers d'investigadors amb una marcada orientació regional dels estudis – en el nostre cas del País Valencià i Balears –, un fenomen gens estrany en humanitats. Queda pendent de comprovar si l'anàlisi de cocitacions dels treballs citats permet extreure informació anàloga a l'anàlisi temàtic basat en una classificació *ad hoc* humana, de manera similar al que diversos autors han fet amb el de revistes.

Referències

- AKSNES, D. W. (2003), A macro study of self-citation, *Scientometrics*, 56: 235-246.
- AL, U., SAHINER, M., TONTA, Y. (2006), Arts and Humanities Literature: bibliometric characteristics of contributions by Turkish authors, *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 57: 1011-1022.
- ARDANUY, J. (2008), *Anàlisi bibliomètrica de la producció científica en literatura catalana*, Universitat de Barcelona, Barcelona. Disponible en línia a: <www.tesisenxarxa.net/TDX-0226108-124023/index.html>, consulta 20 de març de 2008.
- BORGATTI, S. P.; EVERETT, M. G.; FREEMAN, L. C. (2002). *Ucinet for Windows: Software for Social Network Analysis*, Analytic Technologies, Harvard.
- BOURKE, P. (1997), *Discipline Boundaries in the Social Sciences*. Academy of the Social Sciences, Canberra.
- BUDD, J. (1986), Characteristics of written scholarship in American literature: A citation study, *Library and Information Science Research*, 8: 189-211.
- CULLARS, J. (1985), Characteristics of the monographic literature of British and American literary studies, *College and Research Libraries*, 46: 511-522.
- CULLARS, J. (1988), Characteristics of the Monographic Scholarship of Foreign Literary Studies by Native Speakers of English, *College and Research Libraries*, 49: 157-170.
- CULLARS J. (1989), Citation Characteristics of French and German Literary Monographs, *Library Quarterly*, 59: 305-325.
- CULLARS, J. (1990), Citation characteristics of Italian and Spanish literary monographs, *Library Quarterly*, 60: 337-356.
- CULLARS, J. (1992), Citation characteristics of monographs in the fine arts, *Library Quarterly*, 62: 325-342.
- CULLARS, J. (1996), Citation characteristics of French and German fine arts monographs, *Library Quarterly*, 66: 138-160.
- CULLARS, J. (1998), Citation characteristics of English language monographs in philosophy, *Library and Information Science Research*, 20: 41-68.
- DURAN, E. (coord.) (2004), *Reports de la recerca a Catalunya. 1996 – 2002 filologia catalana: literatura*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona. Disponible a: <www2.iecat.net/gc/digitalAssets/3701_1097665504296_litcat9602.pdf>, consulta: 20 de març de 2008.
- ELLIS, D., OLDMAN, H. (2005), The English literature researcher in the age of the Internet, *Journal of Information Science*, 31: 29-36.
- FERNÁNDEZ-IZQUIERDO, F., ROMÁN, A., RUBIO-LINIERS, M. C., MORENO, F. J., MARTÍN-MORENO, C., GARCÍA-ZORITA, J. C.; LASCURAIN M. L., GARCÍA, P. E., POVEDANO, E., SANZ, E. (2007), Bibliometric study of early Modern History in Spain based on bibliographic references in national scientific journals and conference proceedings. In: D. Torres-Salinas, H. F. Moed (Eds), *11 International Conference of the International Society for Scientometrics and Informetrics*. CSIC, Madrid, vol. 1, pp. 266-271.
- GARFIELD, E. (1980), Is information retrieval in the arts and humanities inherently different from that in science? The effect that ISI's citation index for the arts and humanities is expected to have on future scholarship, *Library Quarterly*, 50: 40-57.
- GEORGAS, H.; CULLARS, J. (2005), A citation study of the characteristics of the linguistics literature, *College and Research Libraries*, 66: 496-515.
- GLÄNZEL, W., THIJS, B. (2004), The influence of author self-citations on bibliometric macro indicators, *Scientometrics*, 59: 281-310.
- GLÄNZEL, W., THIJS, B., SCHLEMMER, B. (2004), A bibliometric approach to the role of author self-citations in scientific communication, *Scientometrics*, 59: 63-77.
- GLEAVES, E. S. (1961), *Characteristics of the research materials used by scholars who write in journals in the field of American literature.*, ACRL Microcard, 130, University of Rochester Press, Rochester.

- HEINZKILL, R. (1980), Characteristics of references in selected scholarly English literary journals, *Library Quarterly*, 50: 352-365.
- HERUBEL, J. P., BUCHANAN, A. L. (1994), Characteristics of references in selected scholarly English journals, *Collection Management*, 18: 89-137.
- JONES, C., CHAPMAN, M., WOODS, P. C. (1972), The characteristics of the literature used by historians, *Journal of Librarianship*, 4: 137-156.
- KAMADA, T., KAWAI, S. (1989), An algorithm for drawing general undirected graphs, *Information Processing Letters*, 31: 7-15.
- KREUZMAN, H. (2001), *A co-citation analysis of representative authors in philosophy: Examining the relationship between epistemologists and philosophers of science*, *Scientometrics*, 51: 525-539.
- LINDHOLM-ROMANTSCHUK, Y., WARNER, J. (1996), The role of monographs in scholarly communication: An empirical study of philosophy, sociology and economics, *Journal of Documentation*, 52 (4): 389-404.
- LOTKA, A. J. (1926), *The frequency distribution of scientific productivity*, *Journal of the Washington Academy of Sciences*, 16: 317-323.
- LOWE, M. S. (2003), Reference analysis of the 'American Historical Review', *Collection Building*, 22: 13-20.
- MCCAIN, K. W. (1987), Citation patterns in the history of technology, *Library and Information Science Research*, 9: 41-59.
- MOLAS, J. (coord.) (2001), *Reports de la Recerca a Catalunya. Literatura catalana*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona. Disponible a: <www2.iecat.net/gc/digitalAssets/3686_1097661647515_literatura.pdf>, consulta 20 de març 2008.
- MOLTENI, V.; ZULUETA, M. A. (2002), Análisis de la visibilidad internacional de la producción científica argentina en las Bases de datos Social Science Citation Index y Arts and Humanities Citation Index de 1990-2000, *Revista Española de Documentación Científica*, 25: 455-465.
- NEDERHOF, A. J. (2006), *Bibliometric monitoring of research performance in the Social Sciences and the Humanities: a review*, *Scientometrics*, 66: 81-100.
- NEDERHOF, A. J., ERLINGS, C. M. (1993), *A bibliometric study of productivity and impact of modern language and literature research in The Netherlands, 1982-1991*, Center for Science and Technology Studies (CWTS), Leiden.
- NEDERHOF, A. J.; NOYONS, E. C. M. (1992), International comparison of departments' research performance in the humanities, *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 43: 249-256.
- NEDERHOF, A. J., ZWAAN, R. A., BRUIN, P. J. DE, DEKKER, P. J. (1989), Assessing the usefulness of bibliometric indicators for the humanities and the social and behavioural sciences: a comparative study, *Scientometrics*, 15: 423-435.
- NEWBY, G. B., GREENBERG, J., JONES, P. (2003), Open Source Software Development and Lotka's Law: Bibliometric Patterns in Programming. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 54: 169-178.
- PRICE, D. J. D. (1970), Citation measures of hard science, soft science, Technology and nonscience. In: C. E. NELSON, D. K. POLLOCK (Eds), *Communication among scientists and engineers*. Heat, Lexington.
- SHAW, W. (2002), *The use of the Internet by academics in the discipline of English literature: a quantitative and qualitative approach*, University of Wales, Aberystwyth.
- STERN, M. (1983), Characteristics of the literature of literary scholarship, *College and Research Libraries*, 44: 199-209.
- STINSON, E. R., LANCASTER, F. W. (1987), Synchronous versus diachronous methods in the measurement of obsolescence by citation studies, *Journal of Information Science*, 13: 65-74.
- STONE, SUE (1982), "Progress in documentation. Humanities scholars: Information needs and uses", *Journal of Documentation*, 38: 292-313.

- THOMPSON, J. W. (2002), The Death of the Scholarly Monograph in the Humanities? Citation Patterns in Literay Scholarship, *Libri* 52: 121-136.
- URBANO, C. (2000), *El análisis de citas en publicaciones de usuarios de bibliotecas universitarias: estudio de tesis doctorales en informática de la Universidad Politécnica de Cataluña, 1996-1998*, Universitat de Barcelona, Barcelona. Disponible en línia a: <www.tesisenxarxa.net/TDX-0614102-113014/index.html>, consulta 20 de març de 2008.
- URBANO, C., BORREGO A., BRUCART, J. M., COSCULLUELA, A.; SOMOZA, M. (2005), Análisis bibliométrico de la bibliografía citada en estudios de filología espanyola, *Revista Española de Documentacion Científica*, 28: 439-461.
- URBANO, C., BORREGO, A., RODRÍGUEZ-GAIRÍN, J. M., ARDANUY, J., BRUCART, J. M., COSCULLUELA, A., GUARDIOLA, E., PONS, A., SOMOZA, M. (2004), *La evaluación de revistas en procesos de evaluación de la investigación española en humanidades y ciencias sociales: desarrollo de un modelo y experimentación en el área de filología hispánica. Informe EA2004-00025 del Programa de Estudios y Análisis del MEC*, Ministerio de Educación i Ciencia, Madrid. Disponible a: <www.mec.es/univ/html/informes/estudios_analisis/resultados_2004/ea0025/ea0025.pdf>, consulta 20 de març de 2008.
- WATSON-BOONE, R. (1994), Information needs and habits of humanities scholars, *Reference Quarterly*, 34: 203-216.
- ZAINAB, A. N., GOI, S. S. (1997), Characteristics of citations used by humanities researchers, *Malaysia Journal of Library & Information Science*, 2: 19-36.
- ZWAAN, R. A; NEDERHOF, A. J. (1990), Some aspects of scholarly communication in linguistics: An empirical study, *Language*, 66: 523-527.